

6. Копилець Є.В. Географічна підготовка у гуртках туристсько-спортивного профілю / Є.В. Копилець // Полтавщина – земля моя свята: Зб. кращих наук. статей IV обл. наук.-практ. краєзнав. конференції учнів. молоді. – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2013. – С. 48–61.
7. Копилець Є.В. Міські природознавці: Орієнтовна програма географ. гуртка. 6 кл. (216 год.) / Є.В. Копилець // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2010. – № 24. – С. 15–22.
8. Копилець Є.В. Проблема підсумкового контролю навчальних досягнень вихованців туристсько-краєзнавчих об'єднань позашкільних навчальних закладів / Є.В. Копилець // Гуманіт. вісн. Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Кузьмичова Р.Ю., 2011. – Вип. 20. – С. 59–61.
9. Копилець Є.В. Програма гуртка географічного краєзнавства. 6 кл. (216 год.) / Є.В. Копилець // Географія. – 2007. – № 17. – С. 31–38.
10. Програма гуртка «Географічне краєзнавство». Основний рівень / Н.І. Колодько, Д.Г. Омельченко // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2012. – № 40. – С. 5–17.
11. Програма гуртка «Історичне краєзнавство». Основний рівень // Історія України. – 2013. – № 14. – С. 8–21.

УДК 911.3+528.8 (477)

А.О. Корнус

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

КАРТОГРАФУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРУКТУРИ ВАЛОВОЇ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІОГЕОСИСТЕМ УКРАЇНИ

Викладено результати регіонального аналізу структури валової доданої вартості за видами економічної діяльності. На підставі аналізу співвідношення валової доданої вартості, що створена у первинному (сільське і лісове господарство, рибництво), вторинному (добувна і обробна промисловість та будівництво) і третинному (галузі, що надають послуги) секторах економіки, розроблено типологію регіонів України. З'ясовано тенденції змін, що мали місце в економічній підсистемі регіональних соціогеосистем України. Утворено серію карт динаміки валової доданої вартості з виділенням дев'яти типів її регіональних макроструктур.

Ключові слова: валова додана вартість, картографування динаміки, серія карт, соціогеосистеми.

А.А. Корнус

КАРТОГРАФИРОВАНИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ СТРУКТУРЫ ВАЛОВОЙ ДОБАВЛЕННОЙ СТОИМОСТИ РЕГИОНАЛЬНЫХ СОЦИОГЕОСИСТЕМ УКРАИНЫ

Изложены результаты регионального анализа структуры валовой добавленной стоимости по видам экономической деятельности. На основе анализа соотношения валовой добавленной стоимости, созданной в первичном (сельское и лесное хозяйство, рыбодоводство), вторичном (добывающая и обрабатывающая промышленность и строительство) и третичном (отрасли, предоставляющие услуги) секторах экономики, разработана типология регионов Украины. Выявлены тенденции изменений, имевших место в экономической подсистеме региональных социогеосистем Украины. Создана серия карт динамики валовой добавленной стоимости с выделением девяти типов её региональных макроструктур.

Ключевые слова: валовая добавленная стоимость, картографирование динамики, серия карт, социогеосистемы.

A. Kornus

MAPPING OF STRUCTURAL TRANSFORMATION OF GROSS ADDED VALUE OF UKRAINE'S REGIONAL SOCIAL GEOSYSTEMS

The article presents the results of a regional analysis of the structure of gross added value by economic activity. Based on the analysis of the ratio of gross added value created in the primary (agriculture, forestry, fisheries), secondary (mining, manufacturing and construction) and tertiary (service industries) sectors of economy a typology of the Ukraine's regions has been developed. Patterns of changes that have taken place in the economic subsystem of regional social geosystems of Ukraine have been established. A series of maps of gross added value dynamics with the selection of nine types of its regional macrostructures was created.

Keywords: gross added value, mapping of dynamics, series of maps, social geosystems.

Вступ. У змісті сучасних тематичних карт, що відображають економічну ситуацію у регіонах України, переважає статичний аспект, хоча у теоретичних роботах з економічного картографування відображенню динаміки приділяється значна увага. Розвиток геоінформаційного підходу посилив вимоги до насичення тематичних карт динамічним змістом, що зумовило необхідність пошуку показників, за якими можна було б створювати карти динаміки, що відображали б не тільки просторові, а й часові зміни різних параметрів, у т. ч. макроекономічних. Одним із таких показників є валова додана вартість (ВДВ). Віддзеркалюючи вартість виробленої у регіонах валової продукції за відрахуванням вартості витрат на сировину та матеріали, а також інших витрат проміжного споживання, ВДВ та її структура, по-суті, є ключовим показником, за яким проводиться аналіз динаміки соціально-економічного розвитку регіонів України. Цим і визначається актуальність нашої роботи.

Вихідні передумови дослідження. Картографуванню динаміки економічних явищ присвячені численні теоретичні праці [1-3, 9]. Однак стосуються вони переважно соціально-економічних показників (природного та механічного руху населення, транспортного, медичного, освітнього, побутового обслуговування тощо). Картографування динаміки макроекономічних показників у спеціалізованій літературі опрацьоване недостатньо.

Іншою передумовою до проведення нашого дослідження стала важливість самого показника ВДВ, зокрема її структури за видами економічної діяльності як критерію, що дозволяє прослідкувати закономірності трансформації в економічній складовій соціогеосистеми.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі регіональних структур ВДВ за видами економічної діяльності в адміністративних одиницях та в Україні у цілому, а також створення серії різночасових карт, що відображають динаміку структурних типів ВДВ у регіонах держави за 2001-2011 роки.

Виклад основного матеріалу. У залежності від призначення і завдань складаються різні карти динаміки. За змістом і типом можна виділити п'ять видів карт динаміки: серії різночасових карт, зчленовані різночасові карти, карти зміни стану, карти руху, карти типів динаміки і прогнозу. З них перші три відносяться до аналітичних, четвертий вид складають і аналітичні, і комплексні карти динаміки, а п'ятий — в основному синтетичні карти.

Найбільш розповсюджений і найпростіший шлях картографування динаміки — складання серії взаємоузгоджених різночасових карт, кожна з яких фіксує стан об'єкта у певний визначений момент. У нашому випадку таким об'єктом є типи регіонів України за структурою створеної у них ВДВ, а розрахунковими моментами часу є 31 грудня 2001, 2005 і 2010 рр. Усі розрахунки й обчислення виконані за даними стандартних статистичних спостережень,

відображених у регіональних статистичних щорічниках, а також за результатами зведеного макроекономічного аналізу регіонів України [4-8].

Аналізуючи динаміку структури ВДВ, помічаємо зменшення у ній частки промисловості, яка у 1997 р. впала до 28,4 %. У 2001 р. частка промисловості знову зросла, однак це сталося тому, що статистика перейшла із старого класифікатора галузей народного господарства на нову класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД), яка розширила рамки індустрії за рахунок віднесення до неї виробництва та розподілення електроенергії, газу і води. Сама ж тенденція до зменшення частки промисловості у ВДВ України не змінилася. Починаючи з 1990 р. зменшується і питома вага сільського господарства у ВДВ, натомість у її структурі зростає частка галузей, що виробляють послуги.

За даними офіційної статистики про структуру ВДВ за видами економічної діяльності можна говорити про індустріальний (2001 р.), індустріально-сервісний (2005 р.) та сервісний (2010 р.) тип України при значній різноманітності та динаміці її регіонів. Якщо спробувати класифікувати їх, можна виділити дев'ять типів (регіональних макроструктур) ВДВ.

1. *Гіпераграрні* регіони — з питомою вагою аграрного сектору понад 30 % і часткою промисловості та будівництва 15-25 %. Цей тип, разом з аграрно-індустріальним, був найчисельнішим в Україні у 2001 р., — до нього входили 7 її регіонів: Закарпатська, Вінницька, Тернопільська, Житомирська, Черкаська, Чернівецька і Кіровоградська області (рис. 1), у первинному секторі яких створювалося 30-35 % регіональної доданої вартості. Однак, у наступні роки регіони цього типу в Україні вже були відсутні.

2. *Аграрні* регіони мають частку первинного сектору у ВДВ до 30 % і у вторинному секторі — до 20-30 %. У 2001 р. в Україні це були Львівська, Волинська, Хмельницька, Херсонська області та АРК. У 2005 р. таких регіонів уже стало 10 — сюди перейшли колишні гіпераграрні регіони: Вінницька, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Тернопільська, Черкаська і Чернівецька області, натомість колишні аграрні Львівська область і АРК, у сфері послуг яких створювалося вже близько 60 % ВДВ, перейшли до групи аграрно-сервісних. Приблизно такою ж кількістю аграрних регіонів була і у 2010 р.

3. *Аграрно-індустріальні* регіони так само, як і аграрні, стрімко змінювали свою кількість. Станом на 2010 р. в Україні не залишилося жодного такого регіону. В цілому для них характерне створення 20-30 % ВДВ у агросекторі та до 30-50 % у промисловості й будівництві. Цей тип був найчисельнішим в Україні у 2001 р., до нього (як і до гіпераграрного типу) входили 7 регіонів (Рівненська, Івано-Франківська, Полтавська, Київська, Сумська, а також Чернігівська і Рівненська області, що балансували на межі переходу до аграрного типу).

Рис.1. Регіональні макроструктури валової доданої вартості (2001)

Рис.2. Регіональні макроструктури валової доданої вартості (2005)

Рис.3. Регіональні макроструктури валової доданої вартості (2010)

4. *Індустріальні* регіони мають таку ж частку ВДВ у промисловості, але дещо меншу, ніж в аграрно-індустріальних регіонах, у первинному секторі (10-20 %). Варто зазначити, що кількість регіонів цього типу впродовж 10 років залишалася достатньо стабільною – 2-4.

5. *Гіперіндустріальні* – це регіони, де частка вторинного сектора у ВДВ - більше половини. Протягом 2001-2005 рр. число таких регіонів зросло з чотирьох до п'яти – до Донецької, Луганської, Запорізької і Дніпропетровської областей додався Полтавська (рис.2). Однак у результаті деіндустріалізації економіки більшість із них у 2010 р. увійшла в групу індустріальних.

6. *Аграрно-сервісні* регіони мають частку ВДВ, створену в агросекторі, до 30 %, а у галузях, що виробляють послуги, понад 2/3. До таких регіонів в Україні у 2010 р. належало 5: Закарпатська, Волинська, Тернопільська, Чернівецька і Київська області, які перейшли сюди з групи аграрних областей (рис.3).

7. *Індустріально-сервісні* регіони мають значну частку ВДВ, створену у промисловості й будівництві – 30-50 % та в галузях, що виробляють послуги, - понад 50 %. В Україні до таких регіонів відносяться Рівненська і Сумська області. Варто зазначити, що у 2001 р. цих регіонів в Україні не було зовсім.

8. *Сервісні* (постаграрні і постіндустріальні) – це регіони, де на первинний сектор припадає до 10 % ВДВ, а на вторинний – до 25 %. В Україні до цього типу в 2010 р. увійшли приморські регіони – Одеська область, АРК та Севастополь, а також Львівська і Харківська області.

9. *Гіперсервісні* регіони створюють у первинному секторі (сільське і лісове господарство) до 1 % ВДВ, а у вторинному (промисловість і будівництво) – до 20 %. В Україні є лише один гіперсервісний регіон – м. Київ, де у виробництві послуг створюється понад 90 % ВДВ.

Висновки. Валова додана вартість є важливим макроекономічним індикатором стану економіки будь-якого регіону та України в цілому. Дослідження і картографування ВДВ необхідне при розробці стратегії

розвитку та прийняття рішень як на рівні країни, так і на рівні її регіонів. Використання карт динаміки в системі економічного моніторингу забезпечує наочність при дослідженні територіального розподілу обраних макропоказників, дозволяє більш поглиблено вивчати статистичні дані в регіональному розрізі. Аналіз укладеної серії карт підтверджує і доповнює теоретичне знання про об'єкт досліджень – динаміка структури ВДВ у регіональних соціогеосистемах України на початку ХХІ ст. загалом не була сприятливою. Швидке зростання сфери послуг фактично відбувається на шкоду реальному сектору господарства, не тільки не наближаючи

суспільство до постіндустріального, а навпаки, відкидаючи його на доіндустріальну стадію.

Подальшим розвитком макроекономічного картографування має стати вдосконалення картографо-математичних методів дослідження соціально-економічного розвитку країни шляхом розробки і створення серії макроеконометричних картографічних моделей та використання методів економічного картографування.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент С.І. Сюткін**

Література:

1. Берлянт А.М. Картографический метод исследования / А.М. Берлянт. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 251 с.
2. Гусева Н.И. Отражение динамики явлений в комплексных географических атласах / Н.И. Гусева, Ю.Г. Саушкин // Проблемы тематического картографирования. – Иркутск, 1970. – С. 21-51.
3. Пересадько В.А. Картографічне забезпечення екологічних досліджень і охорони природи: монографія / В.А. Пересадько. - Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – 215 с.
4. Регіони України у 2008 році: Стат. зб. / За ред. О.Г. Осауленка. – Ч.2. – К.: Держкомстат України, 2009. – 758 с.
5. Регіони України у 2009 році: Стат. зб. / За ред. О.Г. Осауленка. – Ч.2. – К.: Держкомстат України, 2010. – 805 с.
6. Регіони України у 2010 році: Стат. зб. / За ред. О.Г. Осауленка. – Ч.2. – К.: Держкомстат України, 2011. – 783 с.
7. Регіони України у 2011 році: Стат. зб. / За ред. О.Г. Осауленка. – Ч.2. – К.: Держ. служба статистики України, 2012. – 801 с.
8. Регіони України у 2012 році: Стат. зб. / За ред. О.Г. Осауленка. – Ч.2. – К.: Держ. служба статистики України, 2013. – 783 с.
9. Салищев К.А. Идеи и теоретические проблемы в картографии 80-х годов / К.А. Салищев // Итоги науки и техники. Сер.: Картограф. – М.: ВИНТИ АН СССР, 1982. – Т. 10. – С. 73-78.

УДК 911.3 : 33 (477.52)

О.Г. Корнус

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

В.Д. Шищук

Сумський державний університет

ПОШИРЕННЯ ХВОРОБ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ КАРТОГРАФУВАННЯ

У статті розглядається поширеність основних видів хвороб серед населення Сумської області. Головна увага приділена хворобам системи кровообігу, органів дихання та кістково-м'язової системи. Здійснено групування адміністративних районів за рівнем поширеності цих нозологій та створено низку медико-географічних карт: «Поширеність хвороб системи кровообігу у розрізі адміністративних районів Сумської області», «Поширеність хвороб системи органів дихання у розрізі адміністративних районів Сумської області» та «Поширеність хвороб кістково-м'язової системи у розрізі адміністративних районів Сумської області».

Ключові слова: медико-географічні карти, поширеність хвороб, картографування.